

a *gams* en el BDC xxiii, quedava caduca); el mot llatí té algun altre descendent popular, fins en germànic, on figura el compost *kâm-bridil* 'brida o ramal del mos del cavall' («gebisszaum») en baix alemany antic tardà (Holthausen, *Ndd. Et. Wb.*, s. v.). Per a més dades i discussió, veg. el DCEC.

Gamarro, gamarús, V. gaús Gamarutxes: sembla alteració de *magarrufes* per contaminació de *gamarús* i *gamarro Gamat, V. gamar-se Gamba I, V. cama*

GAMBA II (crustaci), probablement extret de l'antic plural *gâmbers* (pronunciat *gambes*), i aquest provinent d'una forma *CAMBĀRUS* del llatí vulgar, en llatí *CAMMĀRUS*, pres del gr. *κάμπαρος* id., que es degué encrear amb el gr. *κάραβος* 'llamàntol, espècie de llagosta', mitjançant una generalització intermèdia *CABBARUS*; en català sembla haver-se generalitzat des del mossàrab de València, de l'Ebre i de les Illes. □ 1.ª doc.: 1416.

Gambes com a crustaci pescat en uns estanys mallorquins, en un doc. d'aquesta data, *AlcM*. La nostra lexicografia ho registrà primer a València (S. xviii, catàleg de peixos d'Orellana; *gamba*: camarones», Sanelo, f° 82v.; Escrig, *MGadea, Vocab. en Secc.*, p. 73) i a Mallorca (*DFgra., DAmen.*), res en Belv.,¹ Lab. ni *DAG.*, però avui és general a tots els nostres dialectes (llevat potser el ross., on al Barcarès anoto *gâmbarótas* «crevettes», 1960), però avui és general en el Princ. (Bna., Costa de Llevant, 1915 ---; Tossa, StFeliu, Palamós; Cal. de Palafrugell, l'Escala, Cadaqués: *Plaja, Proa*, jul. 1960, 8); no menys a les Illes (anotat a Andratx i Valldemossa, 1964; men., 1930, *AlcM; Eiv., PzCabr.*).

En particular a València, on, per raons fonètiques, interessa saber que és popular, amb singular *gâmba*: a la capital i a Albaïda (1935), i *gambes de riu*, petites, negrenques, usades per a esquer dels hams, a València i a Pego (J. G. M., 1955); Giner afegeix que també l'ha sentit a Morvedre, Cullera, Dénia, Alcoi, Xixona, Alacant, i anotat repetidament, 1955; a l'Albufera m'expliquen que es pesquen *gâmbes*, si bé llavors (1962) hi havia veda de **gambar* ('pescar gambes') i que les monetes són uns bertrols «que s'usen per a pescar anguiles amb *gâmba*». De vegades allí mateix usen *gâmba* amb caràcter col·lectiu; i també en altres punts de la costa (la valenciana, recordo) m'han parlat del *Fondo de la Gamba*, com a nom distintiu de fondàries molt considerables, que és el que a Valldemossa devien voler dir quan em distingien les zones marines d'enfront entre *Es Placer, Sa Fonera i Ses Gamberes* (1964).

Però és clar que també s'usa *gambes* en plural, allà i pertot, i en aquest ús, que degué ser molt antic, degué néixer la reducció fonètica de **gâmbers* (resultat fonètic a esperar de **CAMBARUS*) a *gambes*, que pres després per un plural femení donà lloc a un singular analògic *gamba*. De tota manera, és clar que *GAMBĀRUS* ha d'haver arribat al català des del mossàrab, car en català estricte els únics resultats fonètics possibles haurien estat **gâmer* (amb *MB > m*) o bé **gâmbre*; la

documentació indica el mateix (cf. infra *gambairot*). Des de l'Horta i l'Albufera de València, i des del Baix Ebre, el mot català va propagar-se aviat al cast. *gamba*, per designar una variant del *camarón*, i allí ja consta *gamba* en fonts de 1599 i 1620; i a l'àrab algerià.²

En castellà, en lloc del comú *camarón* (veg. l'article del DCEC-DECH) [1330, en mossàrab andalusí, c. 1100], es troba una variant *gâmbaro* (A. de Pal., A. de Solís), santand. i ast. *câmbaru* (> bc. alabès *carramarro*, rioj. *calamarro*), frprov. *tsâbero*, it. *câmbero* (molts noms de lloc toscans *Gamberaja, -rajo*, Pieri, *Top. d. Arno*, 259), sbcr. *gâmbor* (Skok, *ZRPh*. LIV, 193).

Totes aquestes variants romàniques, i també la nostra, provenen d'una variant del llatí vulgar *CAMBĀRUS* o *GAMBĀRUS*, aquest en Oribasi (S. vi). Que es pot explicar de diverses maneres. Potser ja existí en grec vulgar, tenint en compte formes neogregues com *phambiliá* 'família', *plumbizo* 'plomar' i altres d'anàlogues, aplegades per G. Meyer (*Wiener Sitzber.* cxxxii, iii, 7, i 60n.). Però és més probable de creure que resulti d'un encreuament amb el llatí vulgar *gabbarus*, documentat en Notes Tironianes (*KJRPh*. vii, i, 62) i en una glossa (on el tradueix «scilla, *καρίς*», *CGL* II, 338.56; vi, 480), el qual per la seva banda pot sortir del gr. *κάραβος* 'llamàntol o llagosta de mar', per una metàtesi que s'hauria conservat en el ngr. *κάβουρας* 'cranc' (que Pernot, *KJRPh*. iv, i, 352, no creu que pugui venir del ll. *CAMMARUS*): notem que l'ast. *câmbaru* i *cambarón* designa el cranc i no pas la gamba.

DERIV.: *Gambó* 'gamba minúscula' Son Cervera (1964); cf. la dada de Manacor i Maó en *AlcM. Gambarro* 'crustaci semblant a una gamba grossa', que JMBover (*Not. Isla Mal.*, 23 tradueix cast. *salicote*, que el *DFgra.* dona com a trad. de *gamba*). *Gambairot* «peal» nota de c. 1770-80, que trobo anònima, crec de Barcelona, «calsó» Lab. 1839, accs. on hi ha encreuament amb *CAMA* i derivat.

Però aquest, de més a més, el defineixen «saltabar-dales», noi entremaliat, Belv., Lab. 1839; «no vull saber ser vell; quan una moixa / em passa llista, amb un ullet que cou, / envejo el bocamoll de galta rossa / que de sis batallades no en té prou; / quan veig un baladrer, tot vent de farsa, / que crida amb una boca que retruny, / envejo el *gambairot* que, sens matar-se, / li fa saltar les dents d'un cop de puny!», Sagarra (*Comte Arnau*, p. 187); *BDC* XIX, 147; en totes aquestes accs. sembla ser reducció de *gambairot*, forma probablement mossàrab [doc. de Dénia a. 1324, el cita junt amb *cranchs i sigala, AlcM*], resultant d'ultracorrecció de la vacil·lació mossàrab entre *-airo* i *-aro* de *-ARIUS*, *EntreDL* I, 100-1; núvol escabellat que no arriba a donar aigua' (*AlcM -bairot*, § 4, *-birot*, § 6), «quatre fofos *gambayrots*, empesos pel llevant, s'escamparen pel ras, malejant la tardar», Pons i Mass. (*Trascant p. l. S.*, 52); els diversos significats indicats deuen resultar de comparació amb la forma escamarlada de la gamba i les seves moltes potetes.

Com a nom de les diverses classes de bertrol o nansa (que es devien usar entre altres per agafar gambes):